

Kirjat

Sotilaan arki oli huolten täyttämä

Seppo Vaara (toim.): Sodan kosketus, ISBN 978-952-291-237-4, Docendo, Jyväskylä 2016, 263 s, runsas kuvitus

Kuten tunnettua, useimmat julkaistut sotamuistelmat on kirjoittanut päällikköasemassa ollut henkilö. "Sodan kosketus" -kirja on virkistävä poikkeus, koska se perustuu miehistötason muistelijan, alikersantti Martti Vaaran päiväkirjamerkintöihin. Niitä on siivitetty lukuisilla lainauksilla hänen ja asetoverien käymästä kirjeenvaihdosta. Joitakin tapahtumia on taustoitettu sotahistorian kirjoista otetuilla lainauksilla.

Voi olla, että kirjan luontevin lukija on toinen sodan käynyt etulinjan taistelija. Hän aistii todennäköisesti parhaiten sen tunnelman, jota Martti Vaaran poika, kirjan toimittaja Seppo Vaara kirjassa kuvaa. Kokonaiskuvaa tapahtumista ei oikein ollut ja tilanteet, puhumattakaan taistelutilanteista, olivat jossakin määrin sekavia. Sen ymmärtää ulkopuolinenkin, että rintamamiesten ajatuksissa - sydäntä lähellä - olivat kotipuolen asiat, huoli vanhemmista ja muista läheisistä. Alikersantti Martti Vaaran sotatie kenraali Laguksen Panssaridivisioonan iskujoukoissa oli joka tapauksessa pitkä. Se kulki Itä-Karjalan ja Kannaksen kaut-

ta vielä Lappiin saksalaisten takaa-ajoon.

Kirjasta tulee esille, joskaan ei kovin voimakkaasti se, että poikamiesten ja ukkomiesten sota oli erilaista. Jälkimmäisillä oli tietysti mielessä vaimo ja lapset; kuinka heille kävisi, jos isä ei pala. Olen keskustellut asiasta useammankin veteraanin kanssa ja tullut vakuuttuneeksi siitä, että nuoret asevelvolliset suhtautuivat sotaan eri lailla - kevyemmin ja jopa seikkaluna - kuin perheenisät.

Monesta sotakirjasta on jäänyt se kuva, että "purnaaminen" oli joukkojen keskuudessa yleistä. Hommat hoidettiin ja käskyjä toteltiin, mutta "purnaaminen" kuului asiaan. Martti Vaaran päiväkirjoista ei tämä kuva välity. Sen sijaan asetoverien lähietäisyydellä tapahtuneet äkkikuolemat ovat koskettaneet ja kun aika muistiinpanojen tekemiseen on kuitenkin ollut rajallinen, on muistiin merkittävät asiat pitänyt panna tärkeysjärjestykseen.

Kirjan soisi kannustavan yleisemminkin jälkipolvia panemaan isien ja äitien velvollisuudentuntoa ja uhrauksia vaatineen sotataipaleen muistoja parempaan talteen. Se voi olla ja siitä voi tulla kokonainen eepos.

Esko Vuorisjärvi

JP 27 jääkärien vaiheet Saksassa heidän itsensä kertomana

Tuomas Hoppu: Jääkärit Saksan tiellä. Jääkärien tarina kirjeiden ja päiväkirjojen valossa. Postimuseo. Hämeen Kirjapaino Oy, Tampere 2016, 265 s., ISBN 978-952-5249-31-6

Historiantutkimuksessa on yleistynyt lähestymistapa, jossa tapahtumia tarkastellaan niissä mukana olleiden henkilökohtaisten kokemusten ja kohtaloiden kautta. Eikä tarkastelu rajoitu – usein ei edes ulotu – päättäjiin ja johtavassa asemassa oleviin. Kansan syvät rivit saavat puheenvuoron, historiasta tulee ihmisten historiaa. Tätä tutkimussuuntaa edustaa mm. tuottelias historioitsija Teemu Keskisarja, jonka muutaman vuoden takainen kirja "Raaka tie Raateeseen" on raadollinen kuvaus ihmiskohdaloista Suomussalmella Talvisodan aikana. Keskisarjan lähdemateriaalina ovat olleet viralliset arkistot.

Filosofian tohtori Tuomas Hoppu on keskittynyt tutkimussissaan Suomen itsenäisyyden alkuihin. Hän oli mm. yhtenä keskeisenä kirjoittajana Tampere 1918 -teoksessa. Nyt Hoppu on tarttunut jääkäriaiheeseen. Postimuseo on julkaissut Hoppun kirjoittaman kirjan Jääkärit Saksan tiellä – Jääkärien tarina kirjeiden ja päiväkirjojen valossa. Kirja julkistettiin Vaasassa jääkäreiden pääjoukon Suomeen paluun 98-vuotismuistopäivänä 25.2.2016. Kirja liittyy Postimuseossa Tampereella 18.3.2016 – 19.3.2017 esillä olevaan Salaista jääkäripostia -näyttelyyn.

Kirjeet ja päiväkirjat tutkimuksen lähteinä

Kirja kertoo jääkärikoulutukseen lähteneiden nuorukaisten vaiheista ja keskittyy heidän oloonsa Saksassa vuosina 1915–1918 ja heidän henkilökohtaisiin kokemuksiinsa näiden vuosien aikana. Lähdeaineiston muodostavat joukko jääkärien kirjeitä sekä noin 20 Saksassa pidettyä päiväkirjaa. Päiväkirjat osoittautuivat lopulta antoisimmiksi lähteiksi. Erityismaininnan ansaitsee Bir-

ger Lembergin laaja ja huolellisesti dokumentoitu päiväkirja, jossa on n. 300 sivua koneella kirjoitettua tekstiä. Lähteet ovat siis alkuperäistä aikalaisaineistoa ja esimerkiksi myöhempiä jääkäreiden haastatteluja ei ole tutkimuksessa käytetty.

Päiväkirjoista ja kirjeistä välittyvät joukon tunnelmat ja mielialat koulutuksessa, rintamalla ja vapaa-aikana. Niistä huokuvat sotilaiden syvimät tunnot, mielialat vaihtelevat toivosta epätoivon, pettymyksestä ilon hetkiin. Nuorukaiset olivat myös huolissaan kotiväestä ja omaisten kohtalosta. Kirjeitys kotiinkin oli tärkeää jo sen takia, että kotiväelle saatiin tieto kirjeen lähettäjän elossaolosta. Pientä päivärahaa nauttiville koulutettaville ja myöhemmille sotilaille kotoa tulleet raha- ja pakettilähtykset tarjosivat mahdollisuuden tarpeelliseen lisäravittoon ja lomailuun kasarmien ulkopuolella. Kirjeet kotiin olivat usein tosiasioita kaunistelevia kotiväen rauhoittamiseksi. Päiväkirjoissa ja jääkärien keskinäisessä kirjeenvaihdossa (sadan vuoden takaisessa sosiaalisessa mediassa!) vierailta mailla olon raskaus ja karuus tulevat selvemmin esiin. Rintamavaiheessa koetut tappiot panivat monet jopa epäilemään sitä, taisteltiinko siellä lopulta Suomen vai Saksan puolesta. Kokemukset aiheuttivat monelle ahdistuneisuutta, yhteys lähtiesä koettuun innostukseen isänmaan pelastamiseksi oli ajoittain hyvinkin ohut.

Uutta tietoa yksityisarkistoista

Kirjassa käytetyt lähteet ovat suurelta osin yksityisistä arkistoista, joita ei ole aikaisemmissa tutkimuksissa hyödynnetty. Siksi ei olekaan yllättävää, että tutkimus tuo jääkäreistä esiin myös uutta tietoa, kokonaan uutta tai aiemmin tunnettua syventäen. Etujoukkona Saksaan lähteneet Pfadfinder-kurssilaiset turhautuivat odotteluun ja asioiden tapahtumattomuuteen. Kirjeistä ja päiväkirjoista käykin ilmi, että tämä joukko hajaantui aika perusteellisesti: tapahtui ennenaikaista Suomeen paluuta sekä siirtymistä Ruotsiin (ja vaikuttamista sieltä käsin). Aineisto myös kertoo, että jääkäriiliike paljastui jo hyvin varhain venäläisille. Kaikkia paljastuneita ei tosin heti pidätetty, vaan heitä tarkkailtiin ilmeisesti muiden osallisten paljastamiseksi. On myös esimerkkejä venäläisten vastatoimista paljastuneiden suhteen, mm. omaisuustakavarikkoja. Omaisiin kohdistuneita rankaisutoi-

mia ei kuitenkaan juuri esiintynyt. Jääkärit pyrkivät myös vaikuttamaan Suomen eduskuntaan, jotta se ottaisi vahvan otteen liikkeen hallinnoinnissa. Tavoitteena oli vähentää Saksan vaikutusta jääkäreihin ja nopeuttaa heidän Suomeen paluutaan. Konkreettisen esimerkinä tästä oli vuonna 1916 eduskuntaan valitun jääkäri Eirik Hornborgerin osallistuminen Eduskunnan työskentelyyn, heti kun se ensimmäisen kerran kokoontui huhtikuussa 1917 maaliskuun vallankumouksen tapahduttua Venäjällä.

Ei uusi massiivinen kokonaishistoria, vaan jääkäreiden Saksan ajan henkinen historia

Hoppun kirjan fokus on jääkärien Saksassa viettämässä ajassa. Saa daan kuva heidän isänmaallisuudesta, innostaan ja toiveikkuudestaan valmistauduttaessa isänmaalle tärkeään tehtävään, mutta myös koti-ikävästä, ajoittaisesta epätoivosta sekä yllätyksenä tuleista rankoista rintamatehtävistä vierailta mailla ja näistä aiheutuneesta sotaväsymyksestä. Hoppu kertoo kirjansa esipuheessa, että hänen tavoitteenaan ei ole ollut kirjoittaa laajaa, kaiken kattavaa jääkäriiliikkeen historiasta, koska kaksi laadukasta sellaista on jo olemassa (Matti Lauerman teos vuodelta 1966 ja Matti Lackmanin tuorempi teos vuodelta 2000). Tutkittavaa jääkäriiliikkeenä kuitenkin edelleen on, mm. uutta lähdemateriaalia löytyy jatkuvasti. Siksi Hoppun mielestä nyt kaivataan yksityiskohtaista paneutumista liikkeen eri osa-alueisiin. Hoppu itse on toteuttanut tätä ajattelua tarkastelemalla asioita inhimillisestä näkökulmasta, kirjoittamalla jääkäreistä heidän ulkomaisen koulutus- ja rintama-aikansa henkisen historian.

FT Tuomas Hoppun kirja on tutkimukseen perustuva historiateos. Kirjan kustantaja Postimuseo tavoittelee kuitenkin laajempaa lukijakuntaa kuin pelkästään jääkäri- ja sotahistorian tutkijat ja harrastajat. Kirjan ulkoasu on tyylikäs muotoa ja taittoa myöten. Kuvia on noin 200, osa niistä värillisiä. Ei olisi ihme, jos kirjasta muodostuisi suosittu lahja- ja muistamisine isänmaallisesti ajattelevien henkilöiden keskuudessa.

Ilkka Virtanen

 MOVAX

DNA